The aim was to verify the southern boundary of this archaeological site. During excavation, the area of 50 m^2 was explored in four areas (11, 12, 13, 14).

In area 11 at a depth of 0.45–0.5 m from the present surface, small marks of burn were found in mixed whitish sand. In the western part of the area there were grayish bands like traces from a branch or a stick covering the area 1,5 m wide and extending towards NW-SW. Most bands were 3–5 cm wide and two of them were wider, about 10 cm. Cutting away 5 cm further down, the marks from branches arranged crossways in the direction mentioned above. The marks of burn were quadrangular (15x15 cm, 15x20 cm) and resembled of post holes, but after further investigation their thickness appeared to be only 2–4 cm. In the eastern part of the plot thickness of round marks of burn was 40 cm. At a depth of 0.6 m the marks were 4–10 cm thick. At a depth of 0.6–0.7 m the layer of iron-bearing sand was noticeable. Neither any potsherds nor any other artefacts were found. The excavated cultural layer must have formed during the period when the grave site was in use. However, it is hard to tell whether this is a result of a burial rite or of agricultural activities of that time. The bands discovered in the western part of area 11 might have been left from digging during the grave site period and not from any branches or sticks.

The strata of areas 12 and 16 were destroyed while the farm was in use. A large part of area 14 was dug out again in the 2nd half of the 20th century, probably while shifting the Švokšlė stream. Nevertheless, the cultural layer between 10 cm and 45 cm thick remained in the southeastern part of the area. The remnants of some construction, found in area 14, remained a mystery. They may originate from a settlement contemporary with the gravesite of the 3rd–4th centuries or from buildings of the old Baitai village in historical times.

APUOLĖS KAPINYNAS

Zenonas BAUBONIS, Vida KLIAUGAITĖ

Apuolės kapinynas (Skuodo r.) yra 0,85 km į Š nuo Skuodo–Kaukolikų kelio, 0,5 km į P nuo Jedžiotų–Daujotų kelio ir 0,25 km į ŠV nuo Brukio ir Luobos santakos. Kapinynas įrengtas kalvoje ir jos P šlaite. Į P–PR nuo kapinyno, už Luobos upės yra Apuolės piliakalnis su senovės gyvenviete, pirmasis Lietuvoje esantis piliakalnis, paminėtas ankstyvuosiuose rašytiniuose šaltiniuose, aprašant skandinavų žygį į Kuršių žemes 853 metais.

Kapinynas tyrinėtas dar XX a. pirmoje pusėje. E. Volteris 1928–1929 m. iškasė 24 m^2 plotą ir 1,5 m gylyje aptiko „tvarkingai palaidotų karstuose lavonų griaučių“. Kapuose aptikta žalvarinių papuošalų, ragų apkaustų bei žirgo aprangos detalių“ (Volteris E. Apuolės piliakalnio, Skuodo r., 1928 ir 1929 m. tyrinėjimų ataskaita, *LII RS*, b. 328). 1931 m. Apuolės kapinyną tyrinėjo švedų archeologas B. Nermanas. Jis aptiko degintų ir griau-

tinių palaidojimų. Pokaryje Apuolės kapinyną žvalgė LII, MMT (1948, 1966, 1974, 1981 ir 1987 m.). Šiuo metu R ir P kapinyno saugomos teritorijos dalis yra šienaujama, jos būklė gera. ŠV dalis (apie trečdalis visos saugomos teritorijos) suarta ir užsėta miežiais. Į Š bei V nuo kapinyno nustatytos saugomos teritorijos yra dirbami laukai.

2001 m. archeologijos žvalgomųjų tyrimų tikslas – patikslinti kapinyno teritoriją ir nustatyti jo sužalojimo laipsnį. Dvi žvalgomosios perkasos (1 ir 4) buvo iškastos už kapinyno ribų, jose archeologiškai vertingo sluoksnio nerasta.

Perkasa 2 (44 m^2) iškasta kalvos viršuje, ŠV saugomos kapinyno teritorijos kampe, riboženklio vietoje. Dalis perkasos – saugomoje teritorijoje, dalis – už jos ribų. Po velėna fiksuotas tamsiai pilkas–juosvas degėsingas suartas sluoksnis, iki 28–30 cm storio, kuriame aptikti 38 vnt. geležinių ir žalvarinių dirbinių ar jų fragmentų. Gausiausią radinių dalį sudaro žalvarinių antkaklių, apyrankių bei apkalų fragmentai, kiek mažiau geležinių dirbinių. Dauguma jų apsilydę, kiti sulaužyti. Perkasos išpjovos suartame sluoksnyje aptikta kalavijo fragmentų. Taip pat aptikta lipdytos keramikos. Po suartu sluoksniu, 18–35 cm gylyje fiksuoti nepažeisti sluoksniai: R – juodas degėsingas sluoksnis, V – pilkas ar rusvas priemolis. Juodame sluoksnyje, kurio storis siekė 15–35 cm, aptikti 27 žalvarinių ir geležinių dirbinių fragmentai – pasaginių segių, juostinių apyrankių, žiedų apdegę fragmentai, apkalų, peilių dalys bei 19 lipdytos keramikos šukių. Plote fiksuotos 5 netaisyklingos formos bei įvairių dydžių (nuo 1 iki 2,5 m skersmens ir iki 5 m ilgio) duobės, jų gylis – 60–107 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Duobių užpildas – degėsingas smėlis (duobės A, B, C ir D) bei priemolis (duobė E).

Duobė A – 1x1,1 m skersmens, netaisyklingo apskritimo, o pjūvyje – netaisyklingo puslankio formos, iki 95 cm gylio nuo žemės paviršiaus. Joje aptikti 4 akmenys (12x10x9, 13x10x11, 16x10x22, 16x12x12 cm). Duobėje aptikti antkaklės fragmentas ir skiltuvas, taip pat 3 labai smulkūs degintiniai kauliukai. *Duobė B* – 1,15x1 m skersmens, beveik apskrita, pjūvyje netaisyklingo puslankio formos, iki 85 cm gylio nuo žemės paviršiaus. Užpildas nevienalytis – paviršiuje tamsus smėlis, giliau – maišytas rudas priemolis su pavieniais degėsiais, o po juo – šviesaus smėlio intarpėlis. Duobėje aptiktas geležinės įmovos fragmentas. *Duobė C* – 2,4x2,35 m skersmens, beveik apskrita (?) – rytinis kontūras neaiškus. Pjūvyje – plokščiadugnė, nuožulniais šlaitais, iki 112 cm gylio nuo žemės paviršiaus, užpildyta tamsiai geltonu, pilkšvu smėliu su pavieniais degėsiais. Duobės apatinėje dalyje (beveik dugne) fiksuoti 5 10–25 cm skersmens akmenys. Duobės dugne aptikti geležiniai peilis, skiltuvas ir yla (?) bei žalvarinė įvija. *Duobė D* – 1,1 m skersmens, beveik apskrita, pjūvyje – netaisyklingo puslankio formos, iki 107 cm gylio nuo žemės paviršiaus. *Duobė E* – 5,2 m ilgio ir 2–2,5 m pločio. Pjūvyje – plokščiadugnė, iki 60 cm gylio nuo žemės paviršiaus. Duobės užpilde aptikti įvijinis žiedas, pasaginė segė, apkalas, peilių dalių bei kitų žalvarinių ar geležinių dirbinių fragmentų. Duobėje E aptiktas *kapas 1*(?): apie 1,5x0,7 m skersmens plote fiksuoti labai stipriai sukorodavę neapdegę radiniai: cilindrinis geriamojo rago ap-

kaustas, žalvarinis smeigtukas su grandinėlėmis, geltonų karolių apvara, pasaginė segė daugiakampiais galais, pasaginė segė cilindriniais galais, dar vienos pasaginės segės dalis, žalvarinės vielos su užvertais žiedais (antkaklės (?) fragmentai), geležinis pentinas. Prie radinių aptikta sunykusios medienos fragmentų. Šie radiniai priklauso X–XI a. Jokių kaulų pėdsakų nepastebėta, gali būti, kad tai nėra tikras kapas, o tik simbolinė auka.

Perkasa 3 (21 m^2) iškasta teritorijos P–PV pakraštyje, joje aptikti šeši kapai (kapai 2–7). Mirusieji buvo laidojami priemolyje. Netaisyklingų formų kapų duobių kontūrai išryškėjo 40 cm gylyje, po suartu sluoksniu. Kapų duobės kastos didžiulės ir tik giliai – 60–100 cm gylyje – susiaurėja iki 1,6–2,5 m ilgio ir 0,5–1 m pločio. Šiose pailgose mažesnėse duobėse aptiktos palaidojimų liekanos: sutrūnijusių karstų kontūrų fragmentai, įkapių fragmentai bei pavieniai degintiniai kaulai.

Kapas 2. Kapo duobė – 2,7x0,95m dydžio, orientuota 80°–260° kryptimi, užpildyta maišytu priemoliu su degėsiais. Pjūvyje duobė plokščiadugnė, nuožulniais šlaitais, siekia iki 110 cm gylį nuo žemės paviršiaus. Kaulų liekanų neaptikta. Šalia kapo V krašto, 45 cm gylyje aptiktas sukorodavęs pentinis kirvis, matyt, priskirtinas šiam kapui. Įkapės fiksuotos 100–110 cm gylyje nuo žemės paviršiaus: V kapo gale aptiktas sukorodavęs geležinis dirbinys, greta jo – sidabruotos žvaigždinės segės dalis, antra tos pačios segės dalis aptikta duobės viduryje, 80 cm į R. 65 cm į PR nuo antrosios segės dalies aptikta žalvarinė įvija bei 15 cm į P nuo jos, prie kapo duobės krašto – geležinė yla (ar smeigtukas?).

Kapas 3. 40 cm gylyje fiksuota kapo duobė yra 2,2 m pločio ir mažiausiai 2,8 m ilgio. Preparuojant kapo duobę, aptikta pavienių labai smulkių degintinių kaulų, o 58 cm gylyje aptiktas sukorodavęs peilis. 30 cm į P nuo jo – du sulipę mėlyno stiklo karoliai, dar vienas toks pat karolis rastas 59 cm gylyje. 60–70 cm gylyje nuo žemės paviršiaus duobė įgavo stačiakampio užapvalintais galais formą ir susiaurėjo iki 2,25x0,9 m dydžio. Orientuota 100°–280° kryptimi, užpildas ir skerspjūvis tokie patys kaip ir kapo 2. Duobė siekia iki 85 cm gylį nuo žemės paviršiaus. Preparuojant mažesnę duobę, jos pakraščiuose, 75–80 cm gylyje fiksuotas juodų degėsių (trūnėsių?) – karsto liekanų kontūras, pagal kurį karstas turėjęs būti 2x0,6 m dydžio. Įkapės: duobės viduryje, 77 cm gylyje aptiktas gintaro karolis; R kapo dalyje, palei karsto P kontūrą, 72 cm gylyje aptikta žalvarinio žiedo (?) dalis, o 82 cm gylyje – žalvarinės pasaginės segės dalis; V dalyje – 80 cm gylyje – dar 2 segės (segių) (?) fragmentai. Duobės dugnas fiksuotas 88 cm gylyje.

Kapų 4, 6, 7 atskiri kontūrai išsiskyrė tik 60–80 cm gylyje. Aukščiau jie visi atrodė kaip vieno kapo didelė duobė, išsiskyrusi jau 40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, užpildyta maišytu priemoliu su degėsiais. Preparuojant duobę, 40–50 cm gylyje aptikta smulkių papuošalų dalių: žalvarinis karolis, pasaginių segių, žiedo (?) fragmentai. Kapai 4, 6 ir 7 yra skirtinguose lygiuose, aukščiausiai – kapas 4, žemiausiai – kapas 6.

Kapas 4. Duobės kontūras juodais degėsiais išryškėjo 60 cm gylyje, 1,95x0,59 m dydžio stačiakampio užapvalintais galais formos, orientuota 105°–285° kryptimi.

Duobės P kraštas jungėsi su gretimai esančiu kapu 7. Preparuojant kapo duobę, V jos dalyje aptikta pavienių labai smulkių ir sunykusių degintinių kaulų. Degėsingas duobės užpildas siekė 3–4 cm storį, po juo – maišytas pilkšvas priemolis su pavieniais degėsiais, o palei Š kapo duobės sienelę – 1,2 m ilgio karsto liekanų kontūras. Įkapės fiksuotos 80–100 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, dauguma jų buvo palei P kapo sienelę – kv. 4C ir 5C sandūroje aptiktas sukorodavęs ietigalis, į V nuo jo – žalvarinis apkalas ir pasaginės segės lankelio dalis; dar po vieną neaiškų žalvarinių dirbinių fragmentą aptikta skirtinguose duobės galuose. Kapo duobės dugnas fiksuotas 1 m gylyje.

Kapas 6. Duobės kontūras išryškėjo tik 80 cm gylyje. Ji – 1,8x0,88 m dydžio stačiakampio užapvalintais galais formos, orientuota 110°–290° kryptimi. Kapo duobės užpildas analogiškas kapui 4, tik jis nebuvo toks gausiai degėsingas. Karsto kontūro likęs tik nedidelis 18 cm ilgio fragmentas Š duobės dalyje ir du 10 cm ilgio fragmentai ŠV kampe. Įkapės fiksuotos 80–110 cm gylyje nuo žemės paviršiaus: įvairiose duobės vietose aptiktas žalvarinis karolis, pasaginės žvaigždinės segės dalys, kalavijo makšties apkaustas ir neaiškių žalvarinių dirbinių fragmentai. Duobės dugnas fiksuotas 1,12 m gylyje.

Kapas 7. Kapas įsiterpęs tarp kapo 4 ir kapo 6, šiaurėje kapo 7 duobė jungiasi su kapo 4 duobe. Kapo 7 duobės kontūras išryškėjo tik 80 cm gylyje. Duobė – 1,78x0,58–0,7 m dydžio netaisyklingos formos, orientuota 108°–288° kryptimi. Kapo duobės užpildas šiek tiek šviesesnis nei kapų 4 ir 7, tačiau iš esmės nesiskiria. Karsto kontūro likę tik nedideli 10–30 cm ilgio fragmentai duobės pakraščiuose. Įkapės fiksuotos 100 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, visos jos koncentravosi P duobės pusėje: žalvarinis karolis, smeigtuko bei segės fragmentai, neaiškaus žalvarinio dirbinio fragmentai ir geležinės grandinės fragmentas. Duobės dugnas fiksuotas 1,05 m gylyje.

Kapas 5. Gausūs degėsiai fiksuoti jau 50–60 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Tarp jų aptikta ir keliolika degintinių kaulų. Ryškiai duobės kontūras išsiskyrė tik 70 cm gylyje. Kapas 5 yra vėlesnis nei kapas 6, nes jo duobės kontūras kerta kapo 6 duobę. Duobė stačiakampio užapvalintais kampais formos, 1,6x0,75 m dydžio, orientuota 62°–242° kryptimi. Duobė plokščiadugnė, užpildyta maišytu priemoliu su degėsiais. Pirmoji įkapė – žalvarinis karolis aptiktas 62 cm gylyje, netoli degėsių koncentracijos ŠR duobės gale. Netoli, 15 cm į P nuo karolio, 80 cm gylyje rastas neaiškus žalvarinio dirbinio fragmentas. Prie kitame duobės gale buvusių degėsių, 79 cm gylyje, rastas neaiškaus sukorodavusio geležinio dirbinio fragmentas. Kapo dugne, duobės viduryje, 1 m gylyje aptikta žalvarinės pasaginės aguoninės segės dalis.

Sprendžiant pagal įkapes, kapuose 2, 3,4 ir 6 turėtų būti palaidoti vyrai, kapuose 5 ir 7 galėjo būti palaidoti tiek vyrai, tiek moterys. Panašu, kad įkapės į kapo duobę buvo dėtos kaip įprasta griautiniuose kapuose, ir nors jos labai sunykusios, iš jų padėties galima spręsti, kad kapų 2 ir 4 galvūgaliai buvo orientuoti V kryptimi. Pagal įkapes (pasagines žvaigždines seges iš kapų 2 ir 6, pasaginę segę aguoniniais galais iš kapo 5) šie kapai datuotini X a.

Paraleliai archeologijos tyrimams buvo atliekami žvalgymai naudojant metalo detektorių. Žvalgoma buvo teritorija į V ir į Š nuo saugomos kapinyno teritorijos, bei suartas laukas saugomoje teritorijoje, iš viso apie 3,7 ha plotas. Paviršiniame suartame sluoksnyje surinkta 290 vnt. žalvarinių ir geležinių radinių ar jų fragmentų, kurių gausiausią dalį sudaro žalvarinių apyrankių fragmentai. Kitų žalvarinių papuošalų – antkaklių, segių, žiedų – dalių aptikta kur kas mažiau. Rastas vienas geriamojo rago apkaustas, taip pat gerai išlikęs kalavijo makšties apkaustas. Aptikti 8 radiniai (pasaginė žvaigždinė segė, apyrankės dalis, sagtis ir kt.), kurie yra sidabruoti. Geležinių radinių didžiąją dalį sudaro kirviai, dauguma jų miniatiūriniai pentiniai, apdegę. Aptikti 2 įmoviniai kirviai, vienas jų su medinio koto liekanomis. Taip pat rasta ir miniatiūrinių peiliukų. Iš įdomesnių radinių paminėtini 3 žalvariniai svareliai – pirklio atributas. Beveik visi šie radiniai koncentravosi maždaug 50x60 m skersmens plote ŠV kapinyno teritorijos kampe bei į V nuo jos. Radiniai surinkti iš suarto pilko degėsingo sluoksnio. Matyt, tokių apimčių gali būti spėjama deginimo (ar kitokių apeigų) vieta, kurios dalis ištirta iškasus perkasą 2. Tačiau kaip matyti iš tyrinėtų plotų, radinių esančių suartame sluoksnyje susieti su konkrečiais kapinyno kompleksais neįmanoma, nes daugiamečio arimo metu radiniai yra nustumti nuo pirminės jų buvimo vietos. Metalo detektoriumi surinkti radiniai, be jokios abejonės, priskirtini vėlyvajam geležies amžiui ir iš esmės nekeičia ankstesnių tyrimų bei žvalgymų nustatytos datos (X–XIV a.).

Apie 45 m į Š nuo saugomos teritorijos, pačioje kalvos viršūnėje surasti dirbiniai būdingi senajam ir viduriniajam geležies amžiui – įmovinis kirvis, juostinė apyrankė, apskritos smeigtukų galvutės (datuotinos II a. antrąja puse – IV a. pirmąja puse), ankstyvojo tipo storagalė apyrankė (datuotina V a.). Atrodo, kad šiuo metu nesaugoma kapinyno dalis – kalvos viršus – gali būti užlaidota I tūkst. palaidojimais.

APUOLĖ CEMETERY

In the Apuolė cemetery and in its environment the archaeological survey was carried out. All in all 4 trenches were excavated with the total area of 85 m^2. In trench 2 a presupposed cremation site was fixed; in trench 3–6 the cremations (?) datable to the 10th century. In the areas under investigation, 131 metal finds and 41 ceramic fragment were collected. In the disturbed surface layer of the archaeological site, 290 iron and bronze finds and 2 stone finds were collected. Stray metal finds are datable to the 10th–14th centuries. Northwestwards from the protected territory of the cemetery, on the very top of the hill, surficially, the artefacts datable to the 2nd half of the 2nd–5th centuries were found.